

Jan Związek

Sprawozdanie z działalności Podyplomowych Studiów Archiwistyki Kościelnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w latach 2005–2006

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 39/2, 504-507

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. JAN ZWIĄZEK

Sprawozdanie z działalności Poddyplomowych Studiów Archiwistyki Kościelnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w latach 2005–2006

W dniu 17 VI 2004 r. z inicjatywy Konferencji Episkopatu Polski odbyło się w Warszawie w gmachu Episkopatu Polski zebranie archiwistów kościelnych w Polsce. Zebraniu przewodniczyli Sekretarz Episkopatu Polski biskup dr Piotr Libera i biskup pomocniczy z Opola prof. dr hab. Jan Kopiec. Zadaniem zebrania było powołanie Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych oraz wybór prezesa i zarządu tegoż Stowarzyszenia.

Obecni w sali obrad dyrektorzy i pracownicy archiwów kościelnych diecezjalnych i zakonnych jednomyślnie uznali za słuszne propozycje podane przez Sekretarza Episkopatu Polski. Współczesne bowiem archiwa kościelne, zarówno diecezjalne jak i zakonne, powinny odpowiadać standardom, jakie reprezentują archiwa państwowe w Polsce. Te same cele realizują archiwa kościelne i państwowe i dlatego powinny być zorganizowane na tym samym poziomie. W Polsce istnieje około 150 archiwów kościelnych. Są one zróżnicowane nie tylko co do wielkości posiadanych zasobów archiwalnych, ale także istnieją różnice w ich organizacji i stanie przygotowania do funkcji naukowych. Różne systemy inwentaryzowania posiadanych zbiorów archiwalnych, a także regulaminy obowiązujące w poszczególnych archiwach kościelnych należy ujednoczyć, tym bardziej że bez właściwych inwentarzy archiwa kościelne nie stanowią instytucji naukowej, a pozostają zbiorem bezużytecznych akt. Bez właściwego przygotowania inwentarza i poszczególnych jednostek archiwalnych do pracy badawczej nie mogą się one znaleźć w dokumentacji naukowej. Zawartość archiwum mają znać nie tylko jego pracownicy, ale w jego wszystkich zbiorach mają prawo prowadzić kwerendę badacze naukowcy, a to umożliwia jedynie właściwie sporządzony inwentarz. Takie przygotowanie archiwów kościelnych można zrealizować jedynie wspólnym wysiłkiem. W tej sytuacji powołanie ogólnopolskiego Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych staje się koniecznością

Słuszność tej argumentacji podtrzymał bp Jan Kopiec. Wskazał nadto, że archiwistyka państwowa w Polsce dokonała wielkiego zadania uporządkowania i zinwentaryzowania swoich archiwaliów. Stwierdzić trzeba, iż tego dzieła dokonano dzięki dużej liczbie pracowników archiwalnych oraz wielkim nakładom finansowym. Stowarzyszenie Archiwistów Polskich podejmuje nadto starania o rewindykację polskich zasobów archiwalnych będących jeszcze poza granicami Polski. Wśród tych zbiorów znajdują się także kościelne zbiory archiwalne.

W głosowaniu wszyscy uczestnicy opowiedzieli się za utworzeniem Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych. Dalsze działania związane z organizacją i działalnością Stowarzyszenia odłożono na najbliższą przyszłość. Chodziło w tym wypadku o zatwierdzenie Stowarzyszenia przez Konferencję Episkopatu Polski, zatwierdzenie i nadanie statutu Stowarzyszeniu i rejestrację w urzędach państwowych.

W drugiej części z rekomendacji obecnych księży biskupów wybrano Zarząd Stowarzyszenia. Asystentem kościelnym Stowarzyszenia został bp prof. dr hab. Jan Kopiec, a pre-

zesem ks. prof. dr hab. Jan Związek, wieloletni pracownik w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie, autor kilku publikacji z zakresu archiwistyki kościelnej. We wstępnym przemówieniu prezes podkreślił, iż projekty powołania stowarzyszenia archiwistów kościelnych istniały już od wielu lat, ale zawsze napotykały trudności w ich urzeczywistnieniu. Natomiast w procesie dostosowania do właściwego poziomu naukowego archiwów kościelnych najpilniejszą sprawą jest przygotowanie naukowe pracowników w tych archiwach. Obecnie archiwum diecezjalnego czy prowincjalnego nie może prowadzić jedynie dyrektor archiwum, ale koniecznie musi mieć kilku oddanych współpracowników. Przechowywanie, inwentaryzacja oraz konserwacja dokumentów kościelnych wymaga dzisiaj przygotowania naukowego pracowników archiwum, tym bardziej że w okresie komputeryzacji archiwów bezwzględnie trzeba się zapoznać z nowymi sposobami udostępniania badaczom zbiorów archiwalnych. A potrzeba właściwego prowadzenia archiwum istnieje nie tylko na poziomie diecezji i prowincji zakonnej, ale także na poziomie dekanatów i większych klasztorów.

W pierwszym roku działalności Stowarzyszenia zostały dopełnione formalności związane z jego organizacją. Członkowie otrzymali legitymacje członkowskie. Z żalem jednak należy przyznać, że do Stowarzyszenia należy mniej niż połowa dyrektorów i pracowników archiwów kościelnych. Nie mniej jednak, zgodnie z postulatami Prezesa i Zarządu Stowarzyszenia, podjęto starania o zorganizowanie podyplomowych studiów archiwistyki kościelnej. Dzięki wyjątkowej życzliwości arcybiskupa katowickiego dr. Damiana Zimonia w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach został zlokalizowany sekretariat Stowarzyszenia. Projekt zorganizowania Podyplomowych Studiów Archiwistyki Kościelnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego spotkał się z akceptacją abp. Zimonia. Studia podyplomowe otwarto przy Zakładzie Teologii Patrystycznej i Historii Kościoła ks. prof. zw. dr. hab. Jerzego Myszora, który sprawował bezpośrednią opiekę nad ich działalnością. W odpowiedzi na specjalne pismo, skierowane do władz diecezjalnych i zakonnych (męskich i żeńskich), zgłosiło się 31 kandydatów. Władze Uniwersytetu Śląskiego zatwierdziły Podyplomowe Studia Archiwistyki Kościelnej na ogólnie przyjętych warunkach studiów podyplomowych. Oznaczało to, że uczestnicy zajęć byli zobowiązani do uiszczenia opłat pieniężnych zgodnie z normami uczelnianymi. Wśród uczestników najwięcej było sióstr zakonnych z różnych zgromadzeń zakonnych, które przystąpiły do studiów z wielkim zapałem. Mniejsza była liczba kapłanów. Jedynie z diecezji tarnowskiej zostało skierowanych przez władzę diecezjalną i dyrektora miejscowego archiwum, ks. prof. dr. Kazimierza Szwarzę, 4 młodych kapłanów. Z radością należy stwierdzić, że znaczną część studentów stanowiły panie i panowie świeccy. Taką decyzję podjęli z własnej woli i za własne środki finansowe, a nadto bez zapewnienia w przyszłości miejsca pracy. Warunki i program studiów zostały przygotowane i określone przez ks. prof. Jerzego Myszora oraz dziekana Wydziału Teologicznego ks. prof. dr. hab. Wincentego Myszora. W ustalaniu programu zajęć wielki wkład wniosły pracownice Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach dr Halina Dudała i dr Julia Dziwoki, które także czuwały nad właściwym przebiegiem zajęć programowych. Do prowadzenia zajęć dydaktycznych została oddana sala wykładowa, a praktyki archiwalne były prowadzone w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach oraz w katowickich Archiwach Państwowych i w Bibliotece Śląskiej.

Od początku organizowania studiów podyplomowych myślano i przystępowano do organizowania grona pracowników naukowych, którzy mieli podjąć pracę dydaktyczną i praktyczną w archiwach. Dzięki czynnemu uczestniczeniu w zjazdach i sympozjach archiwistów państwowych pracownikom Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach – dr. Halinie Dudała i dr. Julii Dziwoki, udało się zaprosić do współpracy pracowników naukowych z archiwów państwowych i kościelnych. Kadra dydaktyczna spełniała wszelkie wymagania

akademickie. Wśród pracowników naukowych znaleźli się tak znakomici znawcy problematyki archiwalnej, jak prof. dr hab. Halina Robótka, prof. dr hab. Jan Malicki, dr Hubert Wajs, dr Hanna Krajewska, pracownicy Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach – dr Halina Dudała i dr Julia Dziwoki, a także profesorowie wyższych uczelni: biskup prof. dr hab. Jan Kopiec, o. prof. dr hab. Józef Marecki OFMCap., ks. prof. zw. dr hab. Jarzy Myszor i ks. prof. zw. dr hab. Jan Związek. Do właściwego prowadzenia działalności archiwalnej niezbędna jest znajomość przeszłości instytucji kościelnych i tę tematykę podjęli historycy Kościoła, którzy poznali sprawy archiwalne, pracując wiele lat w archiwach diecezjalnych i zakonnych.

Program dydaktyczny przewidywał 360 godzin wykładów teoretycznych oraz zajęć praktycznych. Zajęcia odbywały się we wszystkie soboty. Słuchacze pochodzący z odległych miejscowości mieli możliwość zamieszkania w instytucjach kościelnych w Katowicach. W nowoczesnie wyposażonych pomieszczeniach Wydziału Teologicznego warunki do prowadzenia zajęć były bardzo dobre.

Tematem zajęć były:

- Księgozbiór podręczny w archiwum – mgr Justyna Adamus.
- Udostępnianie kościelnego zasobu archiwalnego – dr Waldemar Chorążyczewski.
- Teoria i metodyka archiwalna; elementy nauk pomocniczych historii – dr Halina Dudała.
- Wstęp do archiwistyki; wprowadzenie do archiwistyki kościelnej; organizacja archiwum kościelnego i jego pracy wewnętrznej; opracowanie kościelnego zasobu archiwalnego – dr Julia Dziwoki.
- Omówienie ośrodków i form kształcenia archiwistów kościelnych w Polsce i na świecie – bp prof. dr hab. Jan Kopiec
- Omówienie ośrodków i form kształcenia archiwistów kościelnych w Polsce i na świecie – dr Hanna Krajewska.
- Neografia gotycka – dr Dorota Kurpiers-Schreiber.
- Wstęp do informacji archiwalnej – dr Anna Laszuk.
- Paleografia łacińska i polska – dr Anna Malina-Kucz.
- Historia archiwów zakonnych w Polsce – o. prof. dr hab. Józef Marecki.
- Ustrój i organizacja Kościoła na ziemiach polskich – ks. prof. zw. dr hab. Jerzy Myszor,
- Elementy informatyki – dr Wiesław Nowosad.
- Kształtowanie zasobu archiwalnego ze szczególnym uwzględnieniem kościelnego – prof. dr hab. Halina Robótka.
- Państwowe i kościelne przepisy prawne dotyczące archiwów – ks. dr Piotr Ryguła.
- Wybrane zagadnienia przechowywania i konserwacji archiwaliów – mgr Danuta Skrzypczyk.
- Rozwój kościelnych form kancelaryjnych – dr Krzysztof Syta.
- Opis zasobu archiwalnego – dr Hubert Wajs.
- Historia archiwów diecezjalnych w Polsce – ks. prof. zw. dr hab. Jan Związek.

Wydaje się, że tak zorganizowane Podyplomowe Studia Archiwistyki Kościelnej dały dobre podstawy do poznania warsztatu pracy archiwalnej. Pracownicy naukowci, podejmując pracę dydaktyczną, czynili to przede wszystkim z szacunku dla prawdy ukrytej w archiwach kościelnych oraz instytucji, która jest ich właścicielem. Wśród licznych obowiązków znaleźli czas na przekazanie swej wiedzy i doświadczenia studentom. Jednocześnie towarzyszyła im myśl, aby archiwa kościelne doprowadzić do poziomu archiwów państwowych, aby w ten sposób stały się ośrodkami naukowymi. Z takimi samymi intencjami podjęli studia studenci, czemu dawali wyraz podczas zajęć akademickich.

Zarząd Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych przy wielu okazjach informował o istnieniu Stowarzyszenia oraz o podyplomowych studiach w Katowicach. Różne oddziały Stowarzyszenia Archiwistów Polskich z uznaniem i życzliwością przyjmowały fakt powstania naszego Stowarzyszenia oraz wyrażały chęć współpracy. Nadto Zarząd zwrócił się do ok. 150 zarządów archiwów kościelnych diecezjalnych i zakonnych w celu nawiązania współpracy i doskonalenia działalności archiwalnej w instytucjach kościelnych. W odpowiedzi zgłosiło się 31 kandydatów na studia podyplomowe. W tej sytuacji rozpoczęto zajęcia, które trwały 2 semestry. Zakończyły się w lutym 2006 r. Na zakończenie studenci złożyli przewidziane egzaminy i uzyskali zaliczenia. Napisać także prace dyplomowe. Niektóre z tych prac spełniają warunki artykułów naukowych, które mogłyby być w przyszłości opublikowane.

Wraz ze zbliżaniem się zakończenia pierwszego turnusu studiów podyplomowych Zarząd Stowarzyszenia, a przede wszystkim ks. prof. Jerzy Myszor myślał o następnym turnusie studiów. Zarząd Stowarzyszenia miał nadzieję, iż w wielu kościelnych ośrodkach archiwalnych, które nie przysłały swoich pracowników na pierwszy turnus, uczynią to właśnie w tym czasie. W tym celu podano ogłoszenie w „Dzienniku Zachodnim” oraz w „Gościu Niedzielnym” i w „Niedzieli” (wywiad z Prezesem). Niestety, liczba zgłoszonych nie odpowiadała wymogom stawianym przez władze uniwersyteckie. Było zbyt mało kandydatów. Dlatego z największym żalem ks. prof. Jerzy Myszor nie mógł przy swojej katedrze Historii Kościoła kontynuować dalszych studiów podyplomowych. Podobnie i Zarząd taką decyzję przyjął z wielką przykrością. Pierwszy turnus bowiem rokował jak najlepsze nadzieje. Nie oznacza to, że w przyszłości takie studia nie będą kontynuowane. Bez kandydatów, wywodzących się spośród pracowników archiwów kościelnych, studia podyplomowe nie mogą być kontynuowane. Natomiast dla kandydatów świeckich opłata za studia i brak zapewnienia o pracy w archiwach kościelnych stanowią bardzo wielką przeszkodę.

Na koniec Zarząd Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych składa wyrazy prawdziwej wdzięczności Arcybiskupowi – Metropolicie Śląskiemu dr. Damianowi Zimoniowi za wszelką pomoc okazaną Podyplomowym Studiom Archiwistyki Kościelnej w Katowicach, równie serdecznie dziękuje Wydziałowi Teologicznemu, a głównie ks. prof. Jerzemu Myszorowi za przyjęcie do swojego zakładu tychże studiów. Władzom Uniwersytetu Śląskiego wyraża wdzięczność za włączenie studiów w struktury akademickie.

Słowa prawdziwej wdzięczności kieruje pod adresem wszystkich pracowników naukowych i składa je na ręce Pani Profesor Haliny Robótki. Za pilne uczestnictwo w zajęciach i godną postawę dziękuje pierwszym absolwentom naszego studium. Zarząd ma nadzieję, że w najbliższej przyszłości Podyplomowe Studia Archiwistyki Kościelnej zostaną wzniesione na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.